

گفت‌واری دیگر از توسعه در ایران

بر اساس تجربیات توسعه پس از انقلاب اسلامی

دکتر حمزه نودری

عضو هیئت علمی دانشگاه خوارزمی

تهران ۱۳۹۴

سرشناسه	:	نوذری، حمزه، ۱۳۵۶ -
عنوان و نام پدیدآور	:	گفتمانی دیگر از توسعه در ایران بر اساس تجربه‌های توسعه پس از انقلاب اسلامی / حمزه نوذری.
مشخصات نشر	:	تهران: دانشگاه خوارزمی، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	:	۲۶۶ ص.
شابک	:	۹۷۸-۹۶۴-۶۷۰۶-۹۶-۵
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه.
وضع	:	توسعه پایدار -- ایران
ر ضوع	:	ایران -- تاریخ -- جمهوری اسلامی، ۱۳۵۸ -
شماره افزوده	:	دانشگاه خوارزمی
رده بندی کنگه	:	۱۳۹۴ گ ۷ ن ۸۷ / HD ۷۵/۶
رده بندی یویی	:	۳۳۸/۹۵۵
شماره ایشناسی	:	۳۸۸۶۵۲۹

شناسنامه کتاب

عنوان: گفتمانی دیگر از توسعه در ایران

نویسنده: دکتر حمزه نوذری

ویراستار: معصومه غلامی

ناشر: دانشگاه خوارزمی

صفحه‌آرا: صدیقه عرب

چاپ و صحافی: دانشگاه خوارزمی

نوبت و سال چاپ: اول ۱۳۹۴

شمار: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۳۵۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۷۰۶-۹۶-۵

حق چاپ و نشر برای دانشگاه خوارزمی محفوظ است.

نشانی: خ دکتر، مفتاح شماره ۴۳، کدپستی: ۳۱۹۷۹-۳۷۵۵۱، تلفن مرکز پخش: ۸۸۳۱۱۸۶۶

pub@khu.ac.ir

www.khu.ac.ir

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۷	مقدمه
۱۱	فصل اول: گفتمان و توسعه
۱۹	فصل دوم: فراهم آوردن رویکرد مناسب گفتمانی برای تحقیق درباره توسعه
۲۲	رکیزه دو رویکرد تحلیل گفتمان
۳۰	نظریه گفتمان لاکلا و موفه
۳۵	نظریه انتخاب مناسب لاکلا و موفه
۴۳	چگونگی تکوین گفتمان از نظر لاکلا و موفه
۴۸	همزیستی شدن گفتمانها از نظر لاکلا و موفه
۵۲	فروپاشی گفتمان مساط
۵۶	گفتمان و نقش تحلیل گر
۵۸	تحلیل گفتمان براساس تخاصم (آ-ا)
۶۱	خلاصه
۶۴	چگونگی تحلیل براساس نظریه گفتمان لاکلا و موفه
۷۳	پاسخ به دو سؤال مهم
۸۱	فصل سوم: تخاصم گفتمانها بر سر معنای توسعه پس از انقلاب اسلامی
۸۱	از طرد توسعه تا معنابخشیهای متفاوت به آن
۱۱۳	گفتمانهای توسعه پس از انقلاب و هویتبخشی به سوژهها از منظر توسعه
۱۱۸	برخی شباهت ها
۱۳۳	خلاصه
۱۳۵	فصل چهارم: استراتژیهای توسعه پس از انقلاب اسلامی و پیامدهای آن بر جامعه ایران
۱۳۵	استراتژی تعدیل اقتصادی
۱۴۸	درباره مفهوم تعدیل اقتصادی (ساختاری) و دالهای اصلی آن
۱۵۶	پیامدهای استراتژی تعدیل اقتصادی در ایران
۱۸۴	استراتژی جامعه مدنی

پیامدهای استراتژی جامعه مدنی.....	۲۰۱
استراتژی هدفمند کردن یارانه‌ها.....	۲۱۵
پیامدهای استراتژی هدفمندی یارانه‌ها.....	۲۳۰
استراتژی هدفمندی یارانه‌ها، تقلیل گرا و تمامیت‌گرا.....	۲۳۷
فصل پنجم: گفتمانی دیگر از توسعه در ایران.....	۲۴۹
یادداشت.....	۲۶۱
منابع.....	۲۶۳

مقدمه

متفکران ایرانی درباره توسعه سخن بسیار گفته‌اند از توسعه‌نیافتگی تاریخی ایران تا علل و نتایج عقب‌ماندگی ایران معاصر. در این میان برخی نیز درباره تجربه‌های توسعه پس از انقلاب اسلامی مطالبی نوشته‌اند. در حقیقت سؤال مهمی که کارشناسان را بر آن داشته پاسخی برای آن بیایند این است که: تحولات توسعه پس از انقلاب اسلامی را چگونه می‌توان تحلیل کرد؟ منتقدان و فعالان توسعه پس از انقلاب اسلامی هر یک تحلیل‌ها و گزارش‌های خود را از توسعه براساس گفتمانی که در آن قرار دارند، بیان کرده‌اند که می‌توان در چند رویکرد خلاصه کرد.

برخی از گزارش‌ها و تحلیل‌ها این ایده را دنبال می‌کنند که توسعه پس از انقلاب اسلامی، رنداشته و تجمیعی داشته است و ایران در مسیر پیشرفت و توسعه قرار دارد. حرکت، انحصار و رویدادهای این چند دهه، هیچ‌یک مانعی بر سر دستیابی ایران به توسعه نبوده است و تا چند صباح دیگر ایران کشوری توسعه‌یافته و توانمند خواهد شد. براساس این دیدگاه، توسعه پس از انقلاب اسلامی مسیر تک‌خطی و منسجم دسته است. افرادی که بر این مدعا هستند نمونه‌هایی از پیشرفت ایران در زمینه‌هایی همچون نانو فناوری، هسته‌ای، دستاوردهای فنی و مهندسی و موضوعاتی از این دست را برای مثال ذکر می‌کنند. توسعه براساس چنین دیدگاهی مترادف با تسلط بر ابزار تعریف می‌شود. این دیدگاه در باب توسعه در میان مسئولین و مدیران رواج بیشتری دارد و انعکاس آن در رسانه‌ها به چشم می‌خورد.

گزارش‌ها و تحلیل‌های دیگری وجود دارد که واقعیت توسعه در ایران پس از انقلاب اسلامی را متأثر از راه رشد غیرسرمایه‌داری می‌دانند. کتابی که نویسنده روسی اولیانوفسکی به نام راه رشد غیرسرمایه‌داری منتشر کرد، در قوانین و برنامه‌های توسعه‌ای و اقتصادی ایران بسیار اثرگذار بوده است. افرادی که چنین دیدگاهی را در باب واقعیت توسعه پس از انقلاب اسلامی پذیرفته‌اند، چنین می‌پندارند که تفکرات چپ بر سیاست‌ها و راهبردهای توسعه حاکم بوده و علت اصلی توسعه‌نیافتگی ایران نیز تسلط این رویکرد بوده است، به طوری که

این تفکر دائماً با اشکال جدید وارد عرصه توسعه شده است. از نظر این افراد نداشتن ایده منسجم در باب توسعه، طرح شعارهای عوام‌پسندانه، بی‌توجهی به نظام بازار از مؤلفه‌های اصلی ایدئولوژی چپ‌گرایانه حاکم بر اندیشه‌های توسعه در ایران بوده است. براساس این استدلال تفکر حاکم بر همه دولت‌های پس از انقلاب اسلامی، ایدئولوژی چپ بوده است.

استدلال دیگری وجود دارد که شروع مباحث توسعه پس از انقلاب اسلامی را از اواخر دهه ۱۳۶۰ و اوایل دهه ۱۳۷۰ در نظر می‌گیرد. براساس این استدلال دهه اول پس از انقلاب را به دلیل وجود جنگ تحمیلی و وضعیت خاص کشور نمیتوان از منظر توسعه‌ای تحلیل و بررسی کرد. براساس این دیدگاه توسعه پس از جنگ به معنای افزایش ثروت از رهگذر خصوصی‌سازی عوامل تولید و سیاست‌ها بوده، بنابراین سیاست‌ها و راهبردهای توسعه بعد از انقلاب متأثر از دیدگاه نئوکلاسیک است. به‌طور کلی طبق این استدلال، کسانی که در سیاست‌گذاری توسعه پس از انقلاب، نقش اصلی را داشته‌اند همه در طیف اقتصاد بازار آزاد بوده‌اند.

استدلال دیگری وجود دارد که برای تحلیل تجربه توسعه پس از انقلاب، از متغیر مستقلی با نام نفت کمک می‌گیرد. در این استدلال برای تحلیل توسعه از «بلای نفت» سخن گفته می‌شود که چیزی جز وابستگی برای ایران نداشته است. در این دیدگاه، تأثیر منابع طبیعی از جمله نفت، همگرا بر توسعه‌نیافتگی بعد از انقلاب پررنگ‌تر تلقی می‌شود. به‌زعم این افراد دولت‌ها که به خاطر نفت قدرتمند شده‌است، در مقابل مردم پاسخگو نیست. پول نفت دولت را به موجودی تبدیل کرده که جامعه حریف آن نمی‌شود.

در این کتاب سعی شده با ارائه تحلیلی که عمدتاً بر مبنای تحلیل گفتمان استوار شده است، تجربیات توسعه پس از انقلاب را هم از منظر نظری و هم از منظر روشی با رویکرد تازه‌تری در حوزه علوم اجتماعی تحلیل شود. برای تحلیل توسعه در شرایط بعد از انقلاب اسلامی، منازعات چپ و راست یا نهادگرایی و نولیبرالیسم کارساز نیست، برای این منظور با اتکا به نظریه تحلیل گفتمان و رویکرد پساساختاری سعی می‌شود، نخست، تخصم و تضاد گفتمان‌های مختلف بر سر انتساب معنا به توسعه بیان شود، سپس رابطه بین

استراتژی‌ها و راهبردهای توسعه‌ای پس از انقلاب را با انتساب معنای هر گفتمان به توسعه نشان داده‌شود. به عبارت دیگر با تکیه بر تخصیص گفتمانی بر سر انتساب معنا و هژمونیک شدن یک مدل‌ول به دال توسعه، بنیانی برای انتخاب سه نوع استراتژی توسعه‌ای (تعدیل اقتصادی، جامعه مدنی و هدفمندی یارانه‌ها) فراهم شود، و سوم، تحلیلی از پیامدهای اجتماعی هر کدام از استراتژی‌های بیان شود. در آخر تلاش می‌شود بر اساس واقعیت‌های توسعه در ایران، گفتمانی دیگر از توسعه بیان کنیم.

www.ketab.ir